

ВТРАТИ НАУКИ

ВОЛОДИМИР АНТОНОВИЧ КАЛЮЖНИЙ

Двадцять четвертого жовтня 2009 р. на 88-му році завершив свою життєву дорогу видатний дослідник проблем генетичної мінералогії і петрології та геохімії ендегенних процесів, один із засновників нової галузі геологічної науки – вчення про мінералоутворювальні флюїди (мінералофлюїдології), творець всесвітньовідомої наукової школи геохімії і термобарометрії флюїдів мінералоутворювального середовища, лауреат Державної премії УРСР у галузі науки і техніки, кавалер Міжнародної золотої медалі імені Г. Сорбі, стипендіат Державної стипендії видатним діячам науки України, багатолітній член Українського (колишнього Всесоюзного) мінералогічного товариства, доктор геолого-мінералогічних наук, професор Володимир Антонович Калюжний.

Невдовзі після його уродин 6 серпня 1922 р. у с. Буняковка Одеського р-ну Омської обл. (Російська Федерація) батьки переїхали в Україну (1924). Після закінчення середньої школи у с. Миколаївка Бердянського р-ну Запорізької обл. (1939) він навчався на геологорозвідувальному факультеті Дніпропетровського гірничого інституту (1939–1941 та 1945–1946). Учасник Другої світової війни (1941–1945). У 1946–1949 рр. – студент геологічного факультету Львівського державного університету ім. Івана Франка.

Трудову діяльність Володимир Калюжний розпочав 1949 р. у Львівському відділенні Інституту геологічних наук АН УРСР (з 1951 р. – Інститут геології корисних копалин АН УРСР, з 1963 р. – Інститут геології і геохімії горючих копалин (ІГГК) АН УРСР (НАН України), м. Львів). За роки праці у Львівському університеті (1950–1955) він підготував і успішно захистив кандидатську дисертацію на тему “Многофазовые включения в минералах (методы изучения состава и отдельные вопросы применения)” (1955), а в ІГГК НАН України упродовж 1955–2009 рр. виріс від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу геохімії глибинних флюїдів, захистив докторську дисертацію на тему “Динамика минералогенеза на основе изучения минералообразующих флюидов (гранитные занорышевые пегматиты и рудоносные гидротермалиты Украины)” (1979), отримав учене звання професора (1984).

Володимир Калюжний з учнями і колегами, розробляючи теоретичні й методичні основи вчення про мінералоутворювальні флюїди (мінералофлюїдології), обґрунтував на кристалогенних і фізико-хімічних принципах можливість флюїдних включень у мінералах з відтворення динаміки мінералогенезу, визначення генетичної природи флюїдів, з’ясування особливостей їхнього походження, міграції та геохімічної спеціалізації.

Щодо динамічного підходу до найвагоміших треба зачислити такі фундаментальні напрацювання ученого. Зокрема, уперше за включеннями і газовими домішками у мінералах магматичних порід глибинного генезису доведено, що в складі легких компонентів базальтових (толейтових) лав рифтових зон Світового океану переважає CO_2 , ізотопний склад вуглецю якого відповідає мантийному (глибинних джерел). Розроблено схеми еволюції термобаричних і фізико-хімічних параметрів мінералогенезу кристаленосних, рідкіснометалевих і кварц-польовошпатових пегматитів, різного типу метасоматитів, золоторудних, поліметалевих та рідкіснометалевих гідротермальних родовищ в Україні. Відкрито загальну закономірність формування пегматитів, у тім числі заніркового (камерного) типу, і гранітів середніх глибин, зокрема, грейзенізованих – періодичність зміни кислотно-лужних властивостей флюїдів (відносного значення рН) на фоні закономірного зниження температури і відповідних парагенезів мінералів. Виявлено періодичність зміни агрегатного стану, складу і термобаричних параметрів гідротерм золото-поліметалево-рідкіснометалевих рудопроявів Закарпаття, Донбасу, Українського щита. На підставі отриманих характеристик міграційних процесів в осадових нафтогазоносних формаціях відтворено часову і просторову еволюцію агрегатного стану і складу вуглеводневмісних флюїдів та показано їхній вплив на мінеральні перетворення осадових товщ, з'ясовано елементи латеральної і вертикальної зональності, розраховано характеристики глибинних джерел вуглеводнів.

Фундаментальні й теоретико-експериментальні надбання Володимира Калюжного стали основою для розробки критеріїв розшуку й оцінки мінеральної сировини і відповідних розшуково-оцінних методів за генетичними показниками, як от ендогенно-вуглекислотний метод для п'єзокварцу, коштовного каміння, рідкісних і благородних металів, а для власне потенційно золотоносних структур – нову технологію локального прогнозування збагачених ділянок золоторудних полів (зі співавторами).

Держава належно оцінила найвагоміші здобутки Володимира Калюжного. Йому присуджено Державну премію УРСР у галузі науки і техніки 1983 р. (у складі колективу претендентів), нагороджено серед трьох перших учених світу Міжнародною золотою медаллю імені видатного англійського дослідника флюїдних включень Г. Сорбі (1993), відзначено Державною стипендією видатним діячам науки України (з 1998 р.).

Багато років керуючи відділом геохімії глибинних флюїдів (1961–1988), а потім працюючи у ньому на посадах головного і старшого наукового співробітника (1988–2009), Володимир Калюжний домігся того, що відділ став одним з центрів розвитку нового напрямку, авторитетною школою підготовки наукових кадрів, де систематично отримували кваліфіковані консультації, проходили стажування й обмінювалися досвідом спеціалісти з усіх регіонів колишнього СРСР, а також США, Японії, Швеції, Болгарії, Польщі.

У 1993 р. учений очолив створене Українське товариство дослідників флюїдних включень і як голова ініціював його прийом у колективні члени Міжнародної комісії рудоутворювальних флюїдів у включеннях. У рамках Карпатсько-Балканської геологічної асоціації він керував секцією рудоутворювальних флюїдів Комісії мінералогії і геохімії, а в АН колишнього СРСР працював у робочій групі “Геохімія” комісії з проблем Світового океану, а також Раді секції з флюїдних включень Проблемної ради з рудоутворення.

Професор Володимир Калюжний підготував двох докторів і 12 кандидатів наук – знаних учених у галузі мінералофлюїдології. Він організовував й успішно проводив наради з термобарометрії і геохімії мінерало- і рудоутворювальних флюїдів та вуглецевистих сполук. Створена ним наукова школа геохімії і термобарометрії флюїдів мінералоутворювального середовища стала вагомим внеском у світову науку.

Понад 200 наукових праць, з них сім монографій, низку з яких перекладено й видано за кордоном, – ось творчий доробок ученого. В Інституті він успішно працював у спеціалізованій вченій раді з захисту дисертацій і вченій раді, науково-видавничій раді, редколегії журналу “Геологія і геохімія горючих копалин”. Був опонентом численних дисертацій, рецензентом і відповідальним редактором низки монографій і збірників наукових праць, неодноразово головував на Державній експертній комісії геологічного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка.

Володимир Калюжний брав участь у бойових діях Другої світової війни і як її учасник та ветеран праці нагороджений багатьма державними нагородами.

Мінералоги України глибоко сумують з приводу відходу у вічність Володимира Антоновича Калюжного – видатного вченого й організатора науки, який усю повноту життя віддав розвитку мінералогії і геохімії в Україні, активно працюючи на науковій і науково-організаційній ниві до останніх днів. Його чуйність, доброта і порядність, непересічність мислення, патріотизм та громадянська позиція назавжди залишаться у світлій пам’яті наукової спільноти, душах і серцях рідних, друзів та колег.

Володимира Антоновича Калюжного поховано, за його заповітом, на Личаківському цвинтарі у Львові.

Орест Матковський, Ігор Наумко, Микола Павлунь